

Samenvatting Welzijnsbarometer

BRUSSELS ARMOEDERAPPORT 2019

Auteurs:

Marion Englert, Sarah Luyten, Sarah Missinne, Dalia Fele, Déogratias Mazina,
Elise Mendes Da Costa

Voor meer informatie:

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad
Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie
Belliardstraat 71, bus1– 1040 Brussel
Tel.: 02/552 01 89
observat@ggc.brussels
<http://www.ccc-ggc.brussels/nl/observatbru/accueil>

Sarah Luyten
Tel.: 02/552 01 18
sluyten@ggc.brussels

Marion Englert
Tel.: 02/552 01 55
menglert@ccc.brussels

SAMENVATTING

De Welzijnsbarometer verzamelt jaarlijks een reeks indicatoren die verschillende aspecten van armoede in het Brussels Gewest belichten. De sociaaleconomische situatie van de Brusselaar wordt geschetst doorheen de verschillende levensdomeinen.

Vooraleer enkele kerncijfers te geven, is het belangrijk op te merken dat een deel van de personen die in armoede leven waarschijnlijk ontbreken in heel wat statistieken; dit geldt in het bijzonder voor personen zonder wettig verblijf of daklozen.

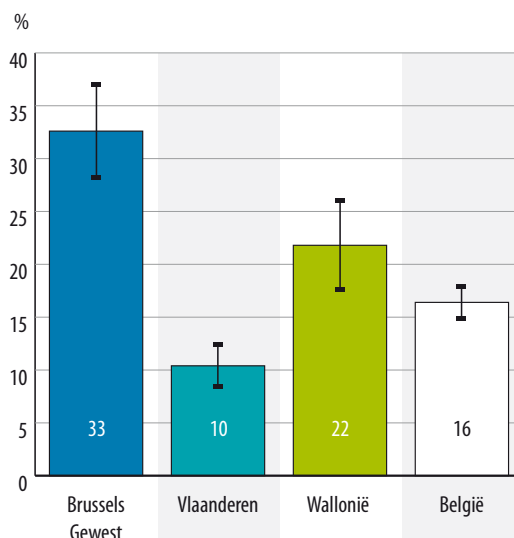
ENKELE KERNCIJFERS

De indicatoren over **inkomensarmoede** tonen aan dat een groot aantal inwoners van het Brussels Gewest met een laag inkomen leeft.

Een derde van de Brusselaars (33 %) moet zien rond te komen met een inkomen onder de armoederisicogrens (1).

Dit armoederisico ligt bijzonder hoog bij personen die leven in een huishouden zonder werk of met een lage werkintensiteit. In het Brussels Gewest leeft één volwassene (18-59 jaar) op vijf en meer dan één kind (0-17 jaar) op vier in een huishouden zonder inkomen uit werk.

1. Aandeel van de bevolking onder de armoederisicogrens, België en de gewesten, inkomens 2017

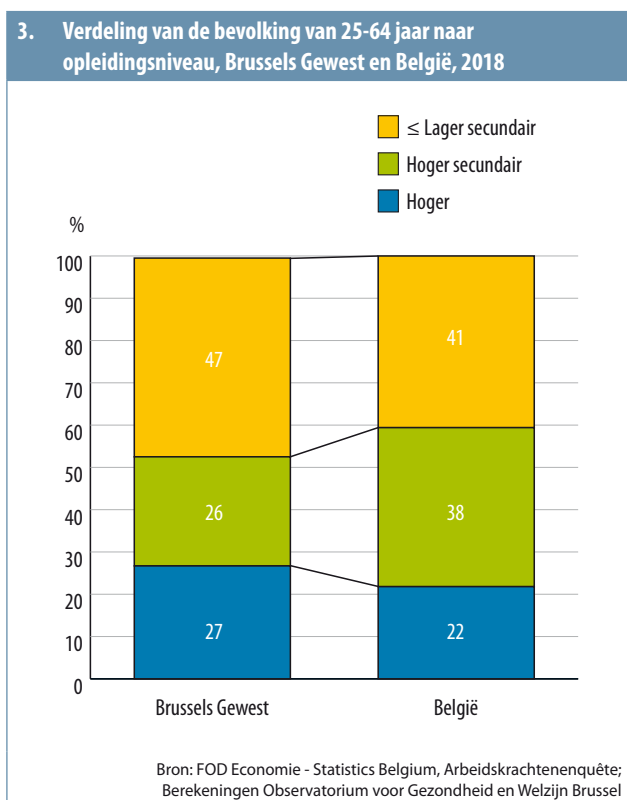
Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, Quality Report Belgian SILC 2018

Meer dan een vijfde (21 %) van de bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar) heeft recht op een bijstandsuitkering of een vervangingsinkomen (exclusief pensioenen). De minimumbedragen van deze vervangingsinkomens en bijstandsuitkeringen, weergegeven in de tabel hieronder, liggen immers onder de armoederisicogrens, met uitzondering van de werknemerspensioenen en de arbeidsongeschiktheidsuitkering (afhankelijk van de gezinssituatie). In tabel (2) worden de bedragen die boven de armoederisicogrens liggen in het vet weergegeven.

2. Armoederisicogrens (2017) en het bedrag van de minimumuitkeringen (in € per maand) in België op 01/01/2020

	Alleenstaande	Samenwonende	Koppel met twee kinderen (1)	Eénoudergezin met twee kinderen
Armoederisicogrens (EU-SILC 2018, inkomens 2017)	1 187 €	890 €	2 572 €	1 979 €
Leefloon (OCMW)	940 €	627 €	1 271 €	1 271 €
Inschakelingsuitkering RVA (2)	940 €	474 € 525 € (3)	1 282 €	1 282 €
Minimum werkloosheidsuitkering (4)	1 078 €	561 € 767 € (3)	1 316 €	1 316 €
Maximum inkomensvervangende tegemoetkoming gehandicapten (5)	940 €	627 €	1 271 €	1 271 €
Uitkering voor arbeidsongeschiktheid (6)	1 266 €	1 086 €	1 582 €	1 582 €
Minimum pensioen (voor een volledige loopbaan)	1 266 €		1 582 €	
Overlevingspensioen (voor een volledige loopbaan)	1 249 €			
Inkomensgarantie voor ouderen (IGO)	1 132 €	755 €		
(1) In deze tabel wordt gesteld dat de partner van de persoon die de uitkering/het vervangingsinkomen ontvangt als gezinshoofd geen enkele vorm van inkomen heeft. (2) Bedragen vanaf 21 jaar voor de alleenstaanden en vanaf 18 jaar voor samenwonende met of zonder gezinslast. Jonger dan deze leeftijd zijn de bedragen beduidend lager. (3) Bevoorrecht samenwonend: het betreft en verhoging van de uitkering in het geval dat de partner eveneens een werkloosheidsuitkering ontvangt dat lager ligt dan een bepaald bedrag. (4) De bedragen van de werkloosheidsuitkering zijn degressief en nemen dus af na verloop van tijd. De hier gepresenteerde bedragen betreffen de forfaitaire bedragen, over het algemeen na 49 maanden. (5) Men ontvangt niet noodzakelijk het maximumbedrag dat met de gezinssituatie overeenkomt. Om het bedrag te bepalen worden eerst de inkomsten van het huishouden onderzocht. (6) Minimum bedrag vanaf de 7de maand arbeidsongeschiktheid				
Bron: FOD Sociale Zekerheid; POD Maatschappelijke integratie; Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening; Federale Pensioendienst; Rijksinstituut voor Ziekte en Invaliditeitsverzekering; FOD Economie – Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.				

In het Brussels Gewest heeft meer dan een kwart (25 %) van de leerlingen die ingeschreven zijn in het secundair onderwijs een schoolachterstand van minimum twee jaar. Bij de jongvolwassenen (18-24 jaar) in het Brussels Gewest, verlaat een op zeven de school vroegtijdig (zonder diploma van het hoger secundair onderwijs). Het Brussels Gewest kenmerkt zich in het algemeen ten opzichte van België door een oververtegenwoordiging van zowel laag- als hoogopgeleiden, en dit ten koste van diploma's van een gemiddeld niveau (3).

Personen zonder een diploma van het secundair onderwijs ondervinden vaak grote moeilijkheden om zich in te schakelen op de arbeidsmarkt: 26 % van de actieve Brusselaars met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs is werkloos.

De hoge kosten voor **huisvesting** leggen zwaar beslag op het inkomen van de Brusselse gezinnen. Ter illustratie, wanneer een alleenstaande die een leefloon ontvangt de gemiddelde huur voor een appartement met 1 slaapkamer in het Brussels gewest moet betalen (650 €), zou deze (op de private huurmarkt) bijna 70 % van zijn/haar budget aan de huur moeten besteden en zou hem of haar nog tussen € 250 en 300 resten om alle andere maandelijkse uitgaven mee te bekostigen.

In het algemeen kennen personen met een laag inkomen een bijzonder moeilijke toegang tot huisvesting, en dit in een gewest waar de grote meerderheid van de woningen bewoond is door huurders (61 %). Het toenemend aantal gezinnen op de wachtlijst voor een sociale woning (45 987) getuigt van een tekort aan sociale woningen. Er wordt aan

minder dan de helft van de vraag voldaan. Daarenboven telde la Strada 4 187 dak- of thuislozen in haar telling van november 2018.

Wat betreft de kwaliteit van de woningen verklaart ongeveer 22 % van de Brusselse huishoudens in de Gezondheids-enquête 2013 een woning te betrekken met minstens één van volgende problemen: vocht in de woning, overbezetting en/of niet de mogelijkheid hebben de woning te verwarmen. Voor de armste Brusselse gezinnen loopt dit aandeel op tot 34 %.

Tot slot, kampt het Brussels Gewest ook met een **digitale kloof**. Onder de personen met een laag diploma heeft ongeveer 15 % nog nooit een computer gebruikt (tegenover zeer lage percentages voor de personen met een hoger diploma). In het algemeen kan de snelle ontwikkeling van de digitalisering het risico op sociale uitsluiting en non take-up van rechten in de hand werken voor personen zonder toegang tot de digitale wereld.

De meeste armoede-indicatoren wijzen erop dat in het Brussels Gewest een hoger aandeel personen in armoede leeft dan in de twee andere gewesten. Een vergelijking met de Belgische grote steden toont echter, al naargelang de gehanteerde indicator, dat de socio-economische situatie gelijkend of zelfs minder gunstig is in de Waalse steden in vergelijking met het Brussels Gewest. De inkomensongelijkheid is echter groter in het Brussels Gewest dan deze in de overige gewesten en grote steden van het land.

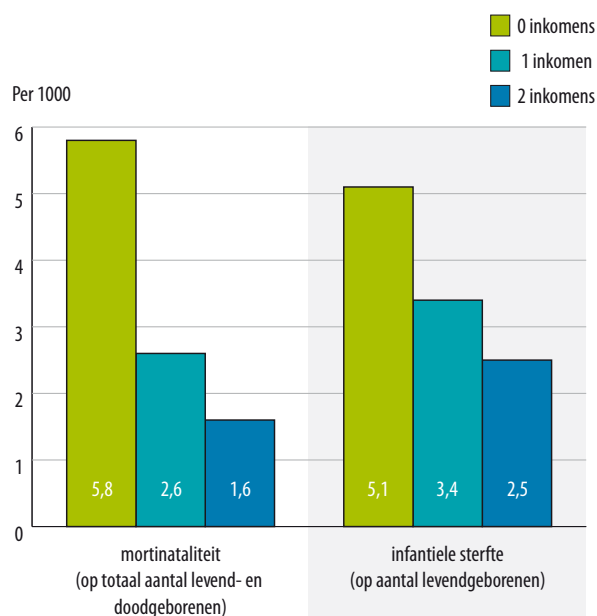
SOCIALE GEZONDHEIDSONGELIJKHEDEN

De sociaaleconomische situatie waarin een persoon zich bevindt, beïnvloedt in belangrijke mate zijn of haar gezondheidssituatie. De grote sociale heterogeniteit die het Brussels Gewest kenmerkt, weerspiegelt zich dan ook in belangrijke ongelijkheden op het vlak van gezondheid.

De sociale gezondheidsongelijkheden worden doorheen heel de levensloop gevormd, ze vinden hun oorzaak in de leefomstandigheden enerzijds (werkcondities, huisvesting, enz.) en anderzijds de toegang tot de gezondheidszorg (curatief en preventief).

De ongelijkheden inzake sterfte tonen hierin de top van de ijsberg: het verschil in levensverwachting tussen de armste en de meest gegoede Brusselse gemeenten bedraagt ongeveer 2,8 jaar onder de mannen en 2,6 jaar onder de vrouwen. Al vanaf de geboorte beïnvloedt de sociaaleconomische situatie van de ouders de gezondheid van de pasgeborene: kinderen die geboren worden in een huishouden zonder een inkomen uit werk, hebben een risico op doodgeboorte of om te sterven in het eerste levensjaar dat twee keer zo hoog is als bij kinderen geboren in een huishouden met twee inkomens uit werk (4). En ook binnen de werkende bevolking zijn er ongelijke gezondheidsrisico's: het risico op invaliditeit is meer dan twee keer hoger bij arbeiders dan bij bedienden.

4. Aandeel doodgeborenen en infantiele sterfte naargelang het aantal inkomens in het huishouden, Brussels Gewest, 2016-2017

In het algemeen beschouwt 42 % van de Brusselaars (van 15 jaar of ouder) met maximaal een diploma van het lager onderwijs zich in slechte gezondheid, tegenover 15 % onder zij met een diploma van het hoger onderwijs. Onder de personen met financiële moeilijkheden is er vaker een cumulatief van chronische ziekten.

De ongelijke toegang tot gezondheidszorg wordt in deze Welzijnsbarometer eveneens geïllustreerd. Bijna de helft van de Brusselaars met financiële moeilijkheden hebben hun zorgen moeten uitstellen omwille van financiële redenen. Inzake preventieve zorgen, met als voorbeeld de baarmoederhalsscreening, worden er beduidend meer vrouwen met een hoog inkomen bereikt dan vrouwen met een laag inkomen.

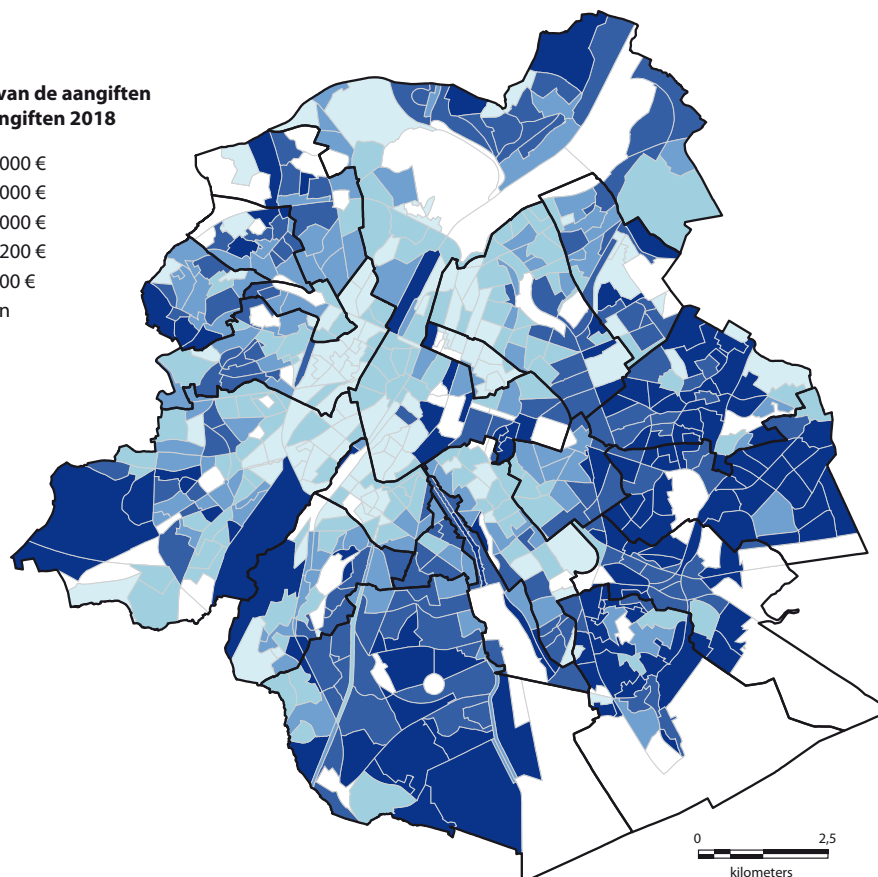
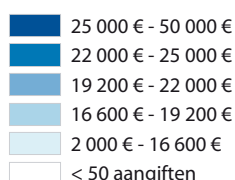
SOCIAAL-RUIMTELIJKE ONGELIJKHEDEN

De globale cijfers voor het Brussels Gewest verbergen belangrijke sociaal-ruimtelijke ongelijkheden.

Er zijn inderdaad grote verschillen tussen de Brusselse gemeenten en wijken inzake armoede. De werkloosheidsgraad bijvoorbeeld varieert sterk tussen de Brusselse gemeenten: ze is het hoogst in Sint-Joost-ten-Node (23 %)

5. Mediaan inkomen per aangifte, per statistische sector, Brussels Gewest, inkomens 2017

Mediaan inkomen van de aangiften inkomens 2017, aangiften 2018

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Fiscale Statistieken 2018
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

en het laagst in Sint-Pieters-Woluwe (9 %). Het mediaan inkomen per aangifte verschilt eveneens sterk van gemeente tot gemeente: van € 15 421 in Sint-Joost-ten-Node tot € 25 833 in Sint-Pieters-Woluwe. De kaart op niveau van statistische sectoren (5) toont eveneens dat hoe kleiner de territoriale eenheid is, hoe groter de verschillen zijn.

Daarnaast zijn er eveneens grote verschillen tussen de gemeenten in het aandeel leerlingen met een schoolachterstand. Het aandeel leerlingen in het secundair onderwijs met minstens twee jaar schoolachterstand bedraagt in Sint-Joost-ten-Node 37 %, tegenover 11 % in Sint-Pieters-Woluwe. Deze ongelijkheden zijn al zichtbaar vanaf de eerste graad van het secundair onderwijs, waar het aandeel leerlingen met schoolachterstand varieert van 4 % in Sint-Pieters-Woluwe tot 18 % in Sint-Joost-ten-Node.

Tot slot bedraagt het aandeel ouderen met een IGO 27 % in Sint-Joost-ten-Node, 20 % in Sint-Gillis en 18 % in Sint-Jans-Molenbeek en Brussel-Stad, tegenover aandelen rond 5 % in de gemeenten Sint-Pieters-Woluwe, Oudergem, Sint-Lambrechts-Woluwe en Ukkel.

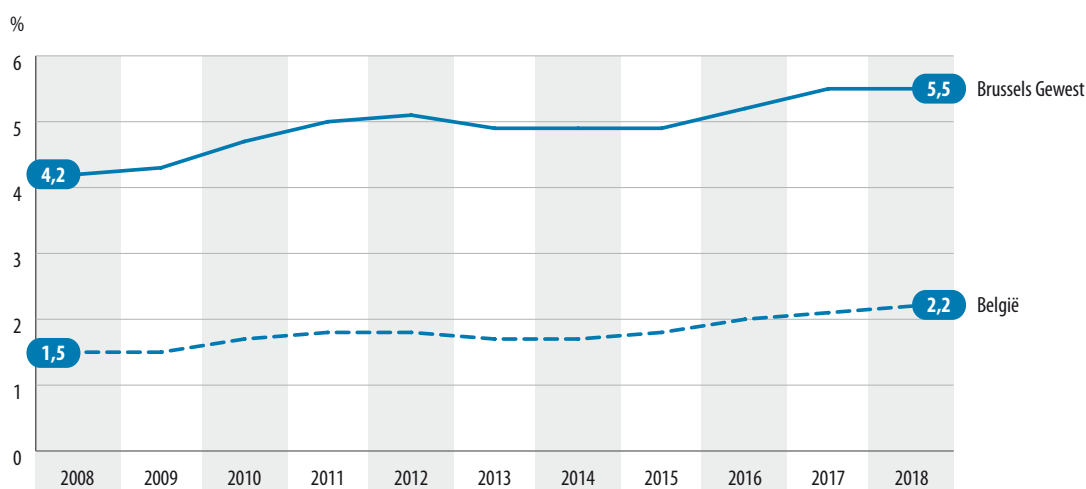
Personen in armoede of bestaansonzekerheid wonen voor een belangrijk deel in de “arme sikkels”, in deze zone, die een cirkel vormt ten westen van het stadscentrum, is er al meerdere decennia een concentratie van de op economisch vlak meest kansarme bevolkingsgroepen.

DE EVOLUTIE VAN HET AANTAL PERSONEN MET EEN VERVANGINGSINKOMEN OF BIJSTANDSUITKERING, VOORZICHTIG TE INTERPRETEREN

In het algemeen is het moeilijk om precies de evolutie van armoede in het Gewest in kaart te brengen, maar het blijkt in elk geval dat reeds gedurende een tiental jaar ongeveer een derde van de Brusselse bevolking over een inkomen beschikt dat onder de armoederisicogrens ligt. Dit is een benadering gezien de grote betrouwbaarheidsintervallen van de EU-SILC enquête (door de kleine steekproef in het Brussels Gewest^[1]), de stabiliteit van dit aandeel doorheen de jaren maakt dat de schatting redelijk betrouwbaar lijkt.

Hoewel deze indicator getuigt van een zekere stabiliteit, duiden andere indicatoren op een verslechtering van de situatie gedurende de afgelopen tien jaar. Tussen 2008 en 2018 in het Brussels gewest nam het aantal personen met een leefloon sterk toe (+68 %) tot 38 681 personen. Wanneer men daar nog de personen met een equivalent leefloon bijtelt (voornamelijk kandidaat-vluchtelingen en personen met verblijfsrecht maar niet ingeschreven in het Rijksregister), komt men op niet minder dan 43 433 personen die leven van een inkomen uit de sociale bijstand, een inkomen dat ver onder de armoederisicogrens ligt. Dit vertegenwoordigt 5,5 % van de Brusselse bevolking van 18-64 jaar in 2018 (tegenover 4,2 % in 2008) (6). Onder de jongvolwassenen (18-24 jaar), is de stijging nog sterker: op tien jaar tijd verdubbelde het aantal jonge (equivalent)

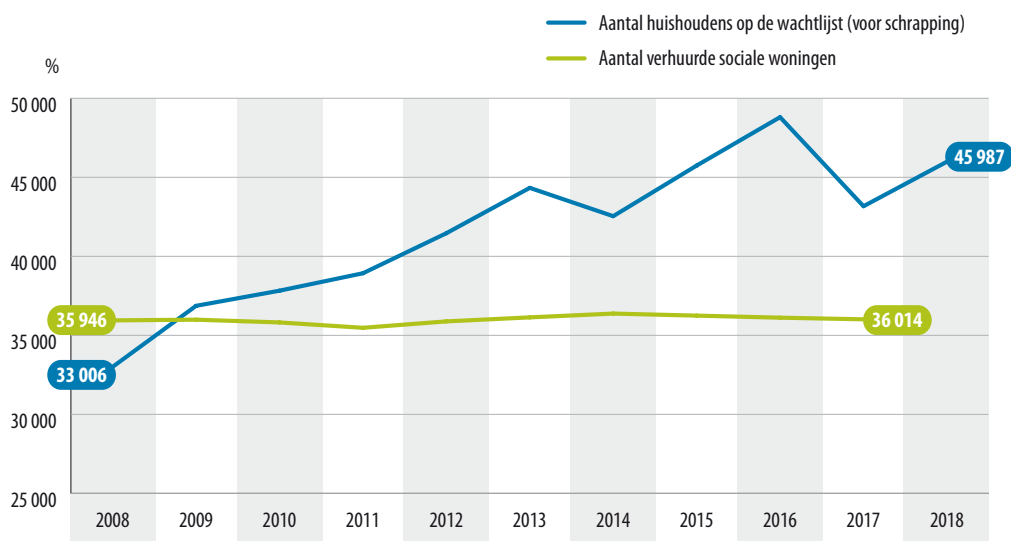
6. Evolutie van het aandeel gerechtigden (18-64 jaar) op het (equivalent) leefloon, Brussels Gewest en België, januari 2008-2018

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, FOD Economie - Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn

[1] We herinneren hier graag aan het feit dat een nieuwe stratificatiemethode van de steekproeftrekking van de EU-SILC enquête in België momenteel wordt toegepast. Deze nieuwe methode zou, vanaf 2019 (beschikbaar in 2020), de betrouwbaarheidsintervallen voor infranationale resultaten moeten verkleinen, en dus betrouwbaardere resultaten moeten geven voor het Brussels Gewest (Statbel 2017).

7. Aantal huishoudens op de wachtlijst (voor schrapping) voor een sociale woning en aantal verhuurde sociale woningen, Brussels Gewest, 31 december 2008-2018

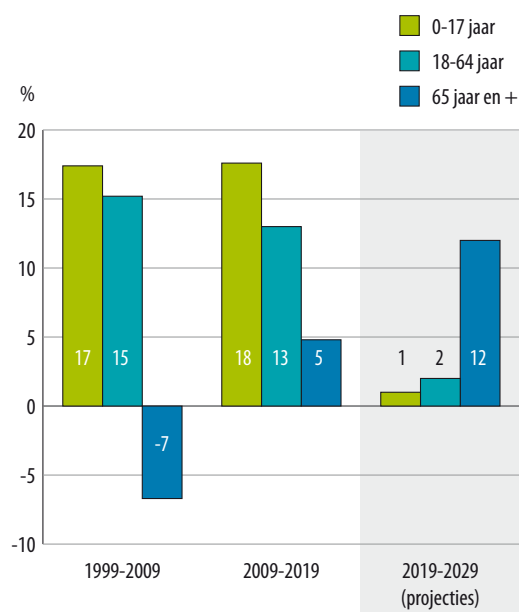
Bron: Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij

leefloongerechtigden: 13 553 gerechtigden in 2018, ofwel 13,2 % van het totaal aantal Brusselse jongvolwassenen (tegenover 7,8 % in 2008).

Daarnaast lijkt de toegang tot huisvesting in een context van een stijging van de huurprijzen in combinatie met lage inkomens voor een groot deel van de bevolking eveneens steeds moeilijker: van 2008 tot 2018 steeg het aantal huishoudens op de wachtlijst voor een sociale woning met ongeveer 40 % (7).

Een andere opmerkelijke evolutie beschreven in deze Welzijnsbarometer betreft de **oudere bevolking**. Na een jarenlange daling van het aantal personen van 65 jaar en ouder in het Brussels Gewest, komt er stilaan een kentering in deze tendens. Sinds 2010 stijgt het aantal 65-plussers en volgens de demografische projecties zal hun aantal blijven stijgen in de loop van de volgende jaren (+12 % tussen 2019 en 2029) (8).

8. Groeipercentage van de bevolking per leeftijdsgroep, Brussels Gewest, periodes 1999-2009, 2009-2019 en 2019-2029

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Bovendien blijkt uit de stijgende trend van het aandeel ouderen met een IGO dat armoede een steeds groter probleem wordt. Het aandeel ouderen met een IGO steeg van 9 % in 2009 tot 12 % in 2019 (terwijl deze stijging niet genoteerd wordt op niveau van België met een quasi constant aandeel van 5 %) (9). In verband hiermee, kan de hervorming van het recht op een IGO die sinds juli 2019 van kracht is en een hogere controle van de woonplaats van een begunstigde impliceert, de Brusselse bevolking harder treffen. In het Brussels Gewest ligt het aandeel ouderen met een IGO immers hoger en zijn er meer ouderen met een immigratie achtergrond (die wanneer mogelijk vaker dagen in het buitenland zullen doorbrengen).

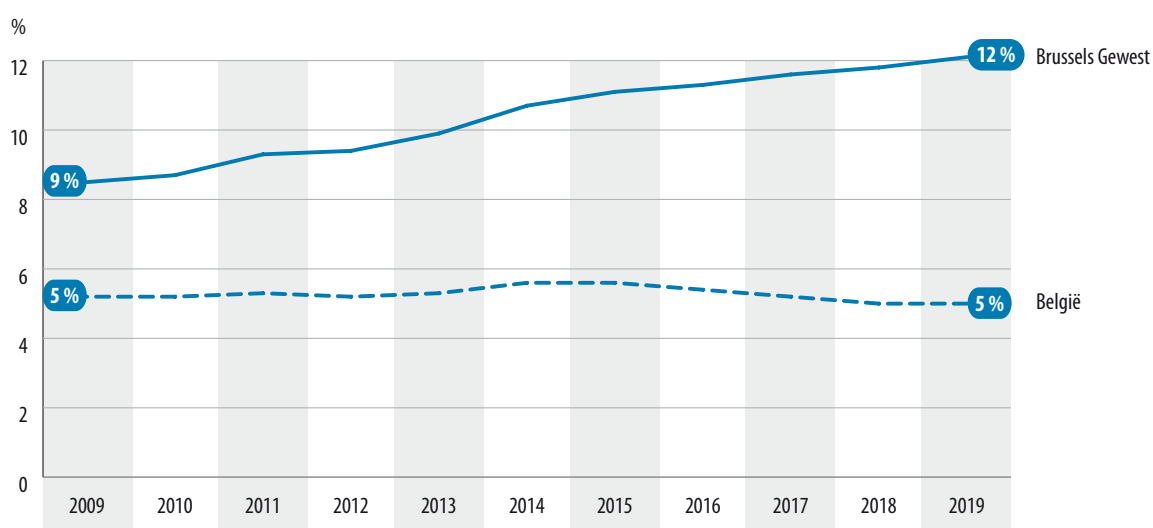
De stijging van het aantal ouderen en de problematiek van bestaansonzekerheid bij ouderen is een belangrijke uitdaging van het Brussels Gewest in termen van toegang tot gezondheidszorg en aangepaste opvangstructuren.

De hervorming van de controle procedure van het IGO is één van de voorbeelden van federale (hervormings)maatregelen die een grote impact hebben op de Brusselse bevolking, gezien de grote armoedeproblematiek in het Brussels Gewest. Wat betreft de **bevolking op actieve leeftijd**, zijn er de verschillende hervormingen met betrekking tot een verstrenging van de voorwaarden voor de toegang tot een werkloosheidsuitkering. Dit heeft geleid tot een daling van het aantal uitkeringsgerechtigde werklozen, in het bijzonder bij de jongvolwassenen. Een deel onder hen vindt werk, een ander deel komt terecht bij het OCMW. Een laatste deel wordt onzichtbaar in de statistieken, zij ontvangen immers geen inkomen dat geregistreerd is in de sociale zekerheid of bijstand.

We kunnen dus besluiten dat er, in navolging van de voorgaande jaren, in het Brussels Gewest continu een groot aantal personen leeft in een moeilijke situatie. Dit impliceert dat federale hervormingen van het recht op sociale zekerheid en bijstand belangrijke effecten kunnen hebben in het Brussels Gewest. Het is belangrijk om de sociaaleconomische situatie van alle Brusselaars in kaart te brengen, ook van zij die ver verwijderd zijn van alle vormen van sociale bescherming.

In het kader van een sterke demografische groei en de overdracht van een reeks bevoegdheden van de federale overheid naar de deelstaten, wordt het Brussels Gewest geconfronteerd met belangrijke uitdagingen op het vlak van huisvesting, tewerkstelling, scholing, gezondheid en bijstand aan personen, zoals blijkt uit de indicatoren van deze Welzijnsbarometer.

9. Aandeel gerechtigden op een Inkomensgarantie voor ouderen (IGO) in de bevolking van 65 jaar en meer, België en Brussels Gewest, januari 2009-2019

Bron: Federale Pensioendienst en FOD Economie-Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn